

ga, egyaránt meg kell állnia helyét. A ki a szolgaságot bölcs megadással viseli, az már nem rabszolga; a kiből ennyi lelki erő nincs, az már ez okból is méltó a rabszolgaságra.¹⁾

Alapjában egészen más a római nézete. Míg a görög nézet szerint, tulajdonképen szólva, nem a rabszolgaság intézménye súlyozta le az embert, hanem emberfajok vannak, melyek a priori rabszolgaságra születnek, addig a római soha sem a természet rendjére, hanem a pozitív jogra viszi vissza annak eredetét. Szorosan körülírja miségét és keletkezésének okait. Legrégibb alakjában nála büntetésképen tűnik fel, s később megsza-
porodott keletkezési okai is, mind ezen alap gondolatból indulnak ki. Azért lealacsonyító állapotnak „ignominia“-nak, vagy mert ez állapot, bármily okból is álljon elő eredményében, úgy a társadalom mint az egyesre nézve morális pusztulás: szerencsétlenségnek „calamitas“-nak tekinté, s ez okból is, a hatalom részéről részvétet és kiméletet, a szolgáltól pedig erkölcsi fel-emelkedést, hűséget, odaadást és takarékossgot követel, s jutalmul „iuris praemium“-ként, kilátába helyezi az újrászületést a szabadon bocsátást. Nyíltan, minden hypocritaság nélkül tartja fenn mindvégig a szolgaság jogi alaptételét, sőt a haladó jogtudomány, mint már kiemeltem, e tétel consequentiáinak megvonása által az őt jogot teljes ridegségében mutatja be. De másfelől, a szabadulási módok szaporítása és könnyítése, különösen, egészen a polgár akaratából kifolyókká tétele és, a mi ez utóbbi tekintetben nagy jelentőségű, a jogi korlátokon kívül a rabszolgának a társadalmi élet mindennemű viszonyaival való összenövésének megengedése által: a jog most érintett szivtelenségét mindenestre nagy mértékben csökkenté.

Az erdélyi Muzzeum-egylet közgyűlése 1880. márczius 25-én.

A) Elnöki megnyitó.

Tisztelt Közgyűlés!

Egyletek életében, melyek a nemzet mivelődési törekvéseivel szoros kapcsolatban vannak — és méltán azok közé sorolhatjuk muzeum-egyletünket is, — egy év leforgása oly parányi idő, hogy az azalatt véghez vitt munkásság eredményeit nagyon is könnyen mérlegelhetjük; de nemcsak ez feladatunk t. közgyűlés, hanem egyszersmind megbírálni, hogy az egylet ala-

¹⁾ A görög bölcsélet magatartását a rabszolgaság kérdésében behatóan tárgyalja Wallon I. k. 358 és k. old. Ennek befolyását a római bölcselkedőkre a III. köt. elején.

pitása által kitűzött cél és irány nem lett-e tévesztve, elhagyva? Kellőleg megválasztott-e a mód, és használtattak fel az eszközök a gyarapításra s tökélyesbítésre? mert hiszen munkásságunk legnagyobb részben még most is a jelennek felhasználásával a jövőnek minél terjedelmesebb alapot tenni le, és ez mind addig fog tartani, míg nagy hazánk e kis része, — melyre m ű ködési körünk terjed, de mely régészeti s természetrajzi tekintetben classicusnak mondható, — minden zegezugában tudományos módszerrel kikutatva nem lesz, és a kutatás által nyert és gyűjtött anyag osztályozása s feldolgozása meg nem történt.

A teendő hivatalos jelentések alapján itéletet mondhat a t. közgyűlés a lefolyt évben eszközölték felett az irányban is, mert azokból nem csak az tűnik ki, hogy a gyűjtemények fenntartása, gondozása, gyarapítása, miként és mennyiben történt, hanem az is, hogy a szellemi munkásság a szakosztályokban mily lendületet vett, mily mérvben növekedett. Örvendetes jelenség fog kitűnni, mint örvendetes az egylet háztartásában az, hogy a személyi kiadások kisebbek a dologi kiadásoknál. S így a t. közgyűlés egy magasabb vezéreszme mellett nem csoda, ha az erők hatványozódnak és a cél mind inkább megközelítetik.

Egy néhány év mulva az egylet negyed-százados fennállását ünneplendi, addig hát fokozott erővel kell törekednünk arra, hogy az egylet gyűjteményei annyira kiegészíttessenek, oly állapotba helyeztessenek, az anyag feldolgozása úgy haladjon és eszközöltessék, miszerint a gyűjtemények akkori ismertetésével szűkebb hazánknak mintegy történeti, irodalmi, régészeti s természetrajzi ismertetését adhassuk, evvel ünnepelevén méltóan.

Hogy az eszmék hódítanak, hogy a kivívt siker, mint példa, követésre talál, abból is láthatjuk, miszerint az erdélyi részekben is keletkeznek vidéki muzeum-egyletek. Örömmel üdvözölhetjük azokat, mert hazánk ismertetésén fáradoznak.

Tisztelt közgyűlés! Vezéreljen minden munkánkban, melylyel az egylet céljait és érdekeit előmozdítani törekszünk, az egylet boldogult első elnökének szelleme, és akkor bizonyára a további siker és méltányló elismerés elmaradni nem fog.

Üdvözölve a t. közgyűlést, azt megnyitottnak nyilvánítom.

Gr. Eszterházy Kálmán.

B) Titkári jelentés.

Tisztelt közgyűlés!

Van szerencsém az igazgató választmány nevében és megbízásából szabályszerű kötelességemet teljesíteni, a midőn a múlt 1879. év alatt tartott tizenkét ülés jegyzőkönyvét a t. közgyű-

lés asztalára leteszem, a mely a benne foglalt 166 határozattal hű képét adja annak, hogy az igazgató választmány az egylet és a muzeum ügyei vezetésében és kezelésében mily indokokból, és mily irányban intézkedett.

Tekintve azonban, hogy e jegyzőkönyv részletes átolvasása és áttanulása oly foglalatosság, a melyet nem lehet minden egyleti tagnak kötelességévé tenni, holott pedig minden tag kétségtelenül érdeklődik az egylet és sorsa iránt: legyen szabad kapcsolatos rövid kimutatásban vázolni az egyleti életünk mult évi történelmét, a folyó ügyek szabályszerű elintézésére vonatkozó határozatok egyhangu sorából kiemelve azokat az intézkedéseket, a melyek, mint az év elején előre nem láthatott véletlen esélyek által előidézve, vagy a szóban forgó kérdés fontossága tekintetéből különleges gondoskodást igényelve, kiválóan magokra vonhatják a t. közgyűlés figyelmét.

Egyletünk és muzeumunk emberi alkotások, mint ilyeneknek két oldalról lehet szemlélnünk életöket és működésöket, u. m. anyagi és szellemi oldalról. De valamint magában az emberben az anyagi élet és a szellemi működés oly szoros és elválaszthatatlan kapcsolatban vannak egymással, oly szembetűnőleg befolyásolják egymást, és oly kézzel foghatólag hatnak kölcsönösen egymásra, hogy alig lehetne oly ténykedést vagy tüneményt kimutatni, a mely csak is az anyagi vagy csupán a szellemi életműködésnek tulajdonítható; ugy ez emberi alkotásunk életmozzanatait sem tudjuk szorosan anyagi és szellemi osztályok szerint felosztani. Hiszen mi egyéb az igazgató választmány feladata, mint a rendelkezésre álló anyagi eszközök czélszerű és sikeres felhasználása szellemi az az tudományos czéljaink elérésére?

Ez anyagi eszközök közt első helyen áll természetesen a pénz. E szempontból kiindulva egyletünk alakulása óta minden közgyűlésen kimerítő kimutatást is terjeszt elő az igazgató választmány a pénztár kezeléséről és az egyleti alaptőke miben állásáról. Ha valaki azt a fáradságot venné magának, hogy e kimutatásokat évről-évre egybevesse, azt az eredményt találná, hogy noha az egylet folyó kiadásai évről-évre következetesen szaporodtak, a hasonló arányban növekedő folyó bevételek megengedték e szaporodott költsékezések fedezését és maga az alaptőke is, noha nem nagy arányokban, de mégis növekedett. E tünemény azonban csak annak örvendetes bizonyossága, hogy évi költségvetéseink összeállításánál, szorosan ragaszkodtunk mindig ahhoz az elvhez, hogy tovább ne nyújtódzzunk, mint a meddig a takaró ér.

De nem ez a kedvező eredménye az egylet pénzbeli vagyona kezelésének az, a mi legörvendetesebb; sokkal örvende-

tesebb és jelentősebb egy más következetes haladás, a mely számadási kimutatásainkban kifejezést nyer.

Az 1859-ben tartott alakító közgyűlésen a megállított költségvetés a személyi kiadásokat 4820 frtban, a dologi kiadásokat mind együtt 3765 frt-ban állapította meg, a mely összegből azonban a tudománycs gyűjtemények gyarapítására csak 2000 frt. ment.

1860-ban megindulván az egyesület működése, a kezdet nehezségeivel küzdő első években e sajátságos aránytalanság természetesen mind feltünőbbé vált. A gyűjtemények kezelésére és gyarapítására szükséges munkaerőt mind szaporítani kellett, és minthogy az egyesület pénzereje nem növekedett ugyanabban az arányban, a melyben a felfogott munkakör terjedt, aránylag kevés pénz jutott a gyűjteményeknek. Az 1868-diki költségvetésben a személyi kiadások 8040 frtra emelkedtek, a dologi kiadások csak 5050 frtot tettek, és ebből egyenesen a gyűjtemények gyarapítására csak 2700 frt. esett; a következő 1869-ik évben a személyi kiadások nem szaporodtak, de a dologiak 5750 frtra emelkedtek, de a gyűjtemények gyarapítására kivett átalányok még mind csak 2800 frtot tettek és ebből látni, mily nehezen, mily lassan haladott a javítás. Az 1872-ik évben új visszaesés állott be, mert fel kellett emelni az összes személyzet fizetését, úgy hogy a személyes kiadások 10109 frtra emelkedtek, holott a dologiak csak 3000 frtot és ebből a tisztán gyűjtemények gyarapítására szánt átalányok 1300 frtot tettek. Ez t. közgyűlés az az idő, a melyben az a szemrehányás kezdett nyilvánulni a muzeum-egyesület ellen, hogy igazgatása és kezelése igen költséges, hogy jövedelmének túlnyomó részét a drága személyzet fizetése emészti meg, és aránylag igen kevés megy a muzeum voltaképpeni céljaira. Elmúlt, eltelt, és ez felment attól a fáradságtól, hogy ma itt az akkori látszólagos aránytalanságot mentsük vagy indokoljuk. Hiszen maga a tényállás a legjobb mentség. Mert miután ugyancsak az 1872-ik év a kir. egyetem felállításával lehetővé tette a szerződést a magas kormánylyal, a mely méltán jelez új korszakot egyesületünk életében, és azzal meghozta az orvosságot is arra a bajra, a melynek jele volt a fennjelzett aránytalanság, 1873-ban a személyi kiadások egyszerre leszállottak 7710 frtra és azóta állandóan megmaradtak e színvonalon, holott a dologi kiadások rendes előirányzata 8100 frtra emelkedett, a melyből 5500 egyenesen a gyűjtemények gyarapítására, 1500 kiadványokra, 400 utaztatásra, tehát e két tétel is közvetve a gyűjtemények javára esik, és szoros értelemben vett kezelésre nem megy több, mint 200 frt.

Ám ez csak a költségvetés előirányzatában mutatkozó javulás. Még sokkal kedvezőbb képet nyújtanak a tényleges eredmények. Noha ugyanis a gyűjtemények rendszeres és fokozatos gyarapítására minden évben előre kivetett átalányok aránylag csekély összegek voltak, az igazgató választmány soha sem mulasztotta el rendkívüli vásárokkal is arra hatni, hogy gyűjteményeink mentől gyorsabban emelkedjenek arra a színvonalra, a mely megilleti az oly muzeumot, a mely országosnak ezi-mezi magát, a hányszor erre kedvező alkalom kínálkozott. Így, hogy csak a legnevezetesebbeket és legjelentékenyebbeket említsük a rendkívüli vásárokból: megvásárolta a Cserey és gr Csáky-féle könyvtárakat, a Bielz-féle csiga- és kagylógyűjteményt, a Franzénau-féle pillangó gyűjteményt, a dr. Tauscher-féle hogár-gyűjteményt, a Kovács Gyula-féle rovar-gyűjteményt, a Pávai Elek és a Spindler-féle ásvány-gyűjteményeket és a Janka-féle növény-gyűjteményt, a mely gyűjtemények együttvéve többre kerültek, mint 10,000 frtba, és a legutoljára megnevezetten kívül mind ki is fizettük, a nélkül, hogy alaptőkének legkisebb csorbát szenvedett volna miatta, sőt ellenkezőleg még arra is találtunk módot, hogy olykor egy kis összegecskét tőkésítsünk is.

Azonban t. közgyűlés, az eddig elmondottak csupán alaptőkének és pénztárunk viszonyaira vonatkozáván, nagyon is egyoldalú képét adják együletünk vagyoni állapotának. Az egylet anyagi vagyonához ugyanis hozzá tartozik tudományos gyűjteményei anyagi értéke is, valamint annak a fekvőségnek is az értéke, a melyet együletünk nagylelkű alapítója néhai gróf Mikó Imre, ugyszólván, mint talpkövet tett le a muzeum alapjába. Az évenként itt előterjeszteni szokott jelentések elég hiven tüntetik fel gyűjteményeink gyarapodását tudományos anyagban, de nem igen említik, hogy az e gyűjteményekben eddigelé felhalmozott tudományos anyag mekkora pénzürtéknek a képviselője. Ez helyesen is van úgy, mert egész pontossággal és megbízhatósággal ezt nem is lehetne megmondani. Mindazonáltal meg van győződve az igazgató választmány, hogy nem túlóz, ha együletünk összes vagyonát egy kerek millió forintba becsüli, oly hozzáadással azonban hogy ha e millióból a mintegy 210 ezer forintba menő pénzübeli vagyonunkat leütjük, a megmaradó 790,000 frt nem volna elégséges oly gyűjtemények előállítására, a melyeknek a mi muzeumunk gyűjteményei.

E visszapillantás után térjünk át a letűnt 1879. év részletes történelmére.

A lefolyt évben az igazgató választmány 12 rendes ülést tartott, a melyek jegyzőkönyvei 166 határozatot tüntetnek ki. Levéltárunk 1879-ki irománylajstroma 134 db beigtatott ügy-

iratot mutat. Önkényt világos, hogy e határozatok és ügyiratok valamint egyfelől nagyobbára folyó ügyek elintézésére vonatkoznak, úgy másfelől az egylet működésének csak egyik, ha szabad úgy mondani, elméleti oldalát tüntetik fel. A gyakorlati munka a gyűjteményekben folyt és erről az egyes örök fog-nak jelentést tenni. Itt a választmány csak köteletséget teljesít ha jelenti a t. közgyűlésnek, hogy az egyes gyűjtemények őrei és a melléjük rendelt szolgáló-személyzet valóban hálát érdemlő ügybuzgalommal feleltek meg megbízatásaiknak és ez t. közgyűlés, sokat mond oly helyt. a hol, mint nálunk, az intéző szak-férfiaik szakavatottsága minden kérdésen felül áll.

A mi nem volt folyó ügy, a következőkben foglalható egybe: Még 1878 végén ásványtárunk őrségéde dr. Herbich Ferencz felszólítást kapott volt a birodalmi közös pénzügyminisztertől, hogy mint a bányászügy főnöke foglaljon el egy állomást Bosznia ideiglenes kormányában. Minthogy maga a felajánlott állomás magában is ideiglenes, azonkívül még az is kérdés volt, hogy Herbich az ottani viszonyok és égalj mellett meg fogja e birni az ott elvállalandó teendőket, nem akart e bizonytalan jövőért itteni biztosabb állásáról véglegesen lemondani és azért folyamodott a választmányhoz egy évi szabadságidőért, hogy ez évet mint probaévet tölthesse új állomásán. A múlt évi közgyűlés beleegyezésével a választmány e kérést megadta, még pedig oly feltétellel, hogy Herbich kötelezte magát új állomásán a muzeum gyűjteményei számára a gyűjtést folytatni és ezért távolléte idejére rendes illetményeinek fele részét húzza az egyleti pénztárból, avval a hozzáadással, hogy ugyan e feltételek mellett eshetőleg a szabadságidő még egy második évre is kiterjeszthető, ha folyamodik érte. Herbich aztán ennek alapján 1879 aprilis elején el is ment Boszniába.

Az 1879 februarius 1-jén tartott ülés jk. 28 sz. határozatával megvásároltatott a néhai Kovács Gyula rovargyűjteménye 400 otton; a vételért azonnal ki is fizettük a gyűjtemény átvétele után.

A márczius 15-ki ülés elhatározta az Endes féle telek megvételét. E telek, a mely az alsó szénutca felől éppen mint egy nyelv nyúlt belé a muzeum kertjébe, minden tekintetben nagyon alkalmatlan volt. Nem csak rontotta a kert szabályos idomát, hanem azon kívül tulajdonosai szegénysége miatt soha se volt a muzeum kertjétől állandó kerítéssel elkülönítve, úgy hogy idők folytán még a határvonal is kéteessé lett. Már néhai gr. Mikó Imre ezért kezdte alkudni, hogy megvegye, a muzeum-egylet is, a mikor a kertet birtokába vette, és már megvásárolta volt a tőzsomszéd telket, a mely hasonló módon belenyúlt a muzeum-kertbe, ezt is meg kívánta szerezni; de az ak-

kori tulajdonosok oly képtelen követelésekkel állottak elő, hogy fel kellett hagyni a szándékkal. A múlt évben a telek egy Mezei László nevű bérkocsis birtokába jutott, a ki oda istállót és pajtát akarván építeni éppen a muzeumi virágház felőli szélére a teleknek, felvetette a határkérdést. Ennek tárgyalása közben ajánlatot tettünk neki az egész telek átengedése iránt, a melynek alapján megindulván az alkudozás, sikerült a választmánynak az egész telket 1100 fton megvásárolni, a mely összeg azonnal ki is lett fizetve.

Ugyanez ülés jk. 52 sz. határozatával a választmány a magyar alföldi árvizkárosultak segélyezésére 200 ftot szavazott meg és fizettetett ki az egyleti pénztárból.

Az április 5-ki ülés jk. 63 számú határozatával létre jött a Janka féle herbarium megvétele 3000 fton, a mely vásárrészegből 1000 ft már ki van fizetve, 1000 ft lesz e folyó 1880 évben fizetendő, és a harmadik 1000 ft 1881-ben.

Ugyanez ülés jk. 64 számú határozatából indultak meg a tárgyalások a Baumgarten féle herbarium megszerzése iránt, és reménylhető, hogy sikerülni fog a muzcumnak e felette fontos és becses gyűjteményt aránylag csekély áldozat árán megszerezni.

A mi pedig legörvendetesebb, az, hogy sikerült a választmánynak mind ez intézkedések által szükségessé vált rendkívüli költségeket a folyó jövedelemből fedezni, és még azon kívül 200 frot az alaptőke gyarapítására juttatni.

Az országház alapja átadása iránt már évek óta folyó tárgyalások is talán már e folyó évben valahára óhajtott eredményre fognak vezetni.

Az eltölt évben az egylet folytattatta a gyűjtéseket saját közegei és más szakerők kiküldése útján, régészeti ásatásokat és kutatásokat is eszközölt az egylet költségén igen örvendetes sikerrel, a melyet majd a részletes jelentések fognak feltüntetni.

Az egyleti szakosztályok tudományos működésének eredményei le vannak téve az e szakosztályoktól közreadott kiadványokban, a melyek hasonlólag két kötetben le vannak téve ide, a t. közgyűlés asztalára. A természettudományi szakosztály egyesülve a kolozsvári orvos-természettudományi társulattal 36 ivre terjedő kiadványt állított elő, a melyhez a muzeum-egylet 950 frt pénzsegélylyel járult, a történelmi szakosztály 20 ívot adott ki, 750 frt pénzsegély mellett. Mindkét szakosztály kiadványait ily tartalommal és ekkora terjedelemmel csak úgy volt lehetséges előállítani, hogy a munka társak az írói tiszteletdíjről lemondottak. A lényeges különbség pedig a két szakosztály működése közt az, hogy a természettudományi szakosztály folytonosan tartotta szaküléseit és estélyeit, úgy hogy az ez üléseken előadott értekezések mind be se fértek a kiad-

ványokba; a történelmi szakosztály ellenben alig tudott egynehányszor egy-egy ülést összehozni, és a közlönyében közreadott dolgozatok nem voltak gyűlésen felolvasva, sőt nagyobb részt nem egyleti tagok művei.

Még meg kell említnünk a teljesség kedvéért három függőben levő ügyet.

Még mindjárt az egylet alakulása után néhai Veér Zsuzsánna kisaszszony a muzeumnak hagyományozta volt monói rész-birtokát oly feltétellel, hogy Sándor Elek úr élvezze e birtok hasznát életfogytiglan, és az ő halála után szálljon a muzeum-egyletre. A hagyaték letárgyalása után kitűnt, hogy a hagyományozott birtokot egy 2000 frtot meghaladó tartozás terheli, a melynek kamatját Sándor Elek haszonélvező tartozik fizetni addig, a míg benne van a haszonélvezetben, de tőkét köteles lesz a muzeum-egylet Sándor Elek jogutódainak megfizetni, a mikor a birtokot átveszi. Ez összegből Sándor Elek úr 1500 forintot a nagy-enyedi ev. ref. egyházközségnek ajándékozván, az igazgató válaszmány ez összeget az egyházközség kérésére és az ajándékozó beleegyezésével kifizette a nevezett egyházközségnek, de oly feltétellel, hogy a község Sándor Elek haláláig köteles a 6 százalékos kamatját az egylet pénztárába fizetni.

Mező-madarasi birtokos Pataky Miklós egy egész gyűjteményt hagyományozott érmekből, fegyverekből és más műtárgyakból, oly feltétellel, hogy özvegye e tárgyakat, a míg él, magánál tarthatja; már 1879 őszén elhalálózván az özvegy is, e tárgyakat át kellett volna venni, azonban a hagyaték perrel lévén megtámadva, az átvétel nem történhetik meg a per végleges lejártáig. Mindazonáltal birjuk a perlő atyafiak biztosítását, hogy a muzeumnak tett hagyományt nem fogják kifogásolni.

Hasonló esetben vagyunk néhai Browning György hagyományával. Ennek hagyatéka tárgyalása még függőben lévén a szász-régeni kir. járásbírósnál.

Végre jelenti a válaszmány, hogy a lefolyt 1879. évben valahára félre tevén minden tekintetet, a mely mindeddig ki-méletre indított az egylet hátrálékosai iránt, erélyesen megindította a peres eljárást, és lett is az az eredmény, hogy a hátrálékok egy része befolyt, egy része pedig, alapos okok a mellett tanuskodván, hogy az illető követelés már kezdettől fogva csupán képzeleti volt, véglegesen töröltetett.

Ez tisztelt közgyűlés a válaszmány működése a lefolyt 1879. évben, a melynek képit az ezután napirendre kerülő részletes jelentések ki fogják egészíteni, úgy hogy a t. közgyűlés tökélyesen tájékozva fog róla ítéletet mondani.

Fizály Henrik.

C) Könyvtárnoki jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

Muzeumi könyvtárunk, mely 1878. végén 38,715 kötetből állott, a múlt 1879-dik év alatt vétel útján 419, egyesek, intézetek és társulatok adományából 363, csere által 39, és így összesen 821 kötettel szaporodott. Levonván azonban ezen számból 79 kötetet, mint a mely czimtározás alkalmával a többszörös példányok közzé került, a valódi gyarapodás 742 kötetet tett, mely számot az 1878-dik évi létszámhoz adván könyvtárunk létszáma a múlt 1879-dik év végén 39,457-re szaporodott.

A múlt évi gyarapodás lebecesebb részét az általam a magyar nemzeti muzeumi könyvtár duplumaiból kiválogatott 39 darab XVI. és XVII-dik századi régi magyar könyv teszi, melyeket a m. nemz. muzeumi könyvtár igazgatósága szives volt cserébe átengedni azon 36 darab XVII. századi nyomtatott s egy részben fejedelmi pecséttel és aláírással kiállított erdélyi országgyűlési végzésekért, melyeket az említett igazgatóság megkeresésére, mint könyvtárunkban volt másod példányokat, igazgató választmányunk a m. nemz. muzeum könyvtárának méltányos csere feltétele mellet átadni határozott s általam átadott. Ezen csere által régi magyar nyomtatványainknak különben is tekintélyes tömege több igen ritka s más uton meg nem szerezhető darabbal szaporodva mind számra mind becsre nézve annyira gyarapodott, hogy a m. nemz. muzeum könyvtárát kivéve hazánk bármely más könyvtárával méltán versenyezhet. Könyvtárunk ez osztályát gyarapította még gr. Bethlen Sándor 2, Torma Miklós 1 kötet XVII. századi magyar könyvvel, Gámenczi Gerő pedig az 1687. évi kolozsvári magyar kalendariummal, melyek gyűjteményünkben hézagokat pótlottak.

A könyvtár 3000 forintnyi évi általányából első sorban a hazai s hazánkra vonatkozó irodalom értékesebb termékeit igyekeztem megszerezni, s a csonkán meglévő munkákat, a mennyire lehetséges volt, kiegészíteni. Így a Poggendorfféle Annalen der Physik című nagybecsű folyóiratnak — mely az egyetemi természettudományi tanszék kézi könyvtárában mulhatlanul szükséges, — valamint az előbbi években ugy tavalý is több évfolyamát szereztem meg; az ezen ma már 180 kötetnél többre menő folyóirathól még a múlt év végén is hiányzott 18 kötetet azonban csak a közelebbi napokban sikerült antiquariusi uton megkaphatni. A gyűjteményeink mellett lévő kézi könyvtárak közül a múlt évben különösen a régiség- és éremtári kézikönyvtárak nyertek tetemes gyarapodást több legujabban megjelent

drága vagy antiquariusi uton megszerzett ritka s maradandó becsű munkával.

Az értékesebb s leginkább használt könyvek közül a múlt évben 500 darabnál több köttetett be tartós és csinos kötésbe.

Kézirattárunkat Szilágyi Sándor a XVII. század elején Beszterczén tartott két alkalmi magyar egyházi beszéddel, Sepsiszentgyörgyi Vásárhelyi Sámuel pedig egy 1670 körül összeírt nagybecsű codexsel gyarapította, mely régi dalgyűjteményeink egyik legérdekesebb darabját képezi. Ezen codexből volt szerencsem a m. történelmi társulat tavaly Maros-Vásárhelyt tartott közgyűlésén XVI. századi legnagyobb költőnk Balassa Bálint több addig ismeretlen igen szép dalát bemutatni.

Oklevélgyűjteményünk Paget János szives közbenjárására néhai báró Wesselényi Farkasné szül. Kendefi Rozália örökös adományából 100 darab XVI—XVIII. századi oklevelet nyert, melyek a Serédi, Kamuthi, Andrassy s több velök rokonságban állott erdélyi családokra vonatkoznak. Ezen kívül egyesek adományából e gyűjteményünk 6 darab oklevéllel gyarapodott.

Kézirat- és oklevéltárunkat tudományos dolgozataikhoz a helyben lakó gr. Lázár Miklóson és gr. Eszterházy Jánoson kívül Szilágyi Sándor és Jakab Elek vette igénybe s néhány tanárjelölt is használta erdélyi történelmi tanulmányaihoz. Magam pedig két XVII. századi codexünkől Bocskai István és Bethlen Gábor diplomatai levelezéséből száznál több, eddig ismeretlen darabot másoltam le, melyek a „Történelmi Tár” közelebbi füzeteiben fognak világot látni.

Olvasó termünk, melynek részére intézetünk költségén 21 tudományos folyóirat, a hazai intézetek, társulatok és szerkesztőségek szivességéből pedig 31 különféle politikai, tudományos és szépirodalmi lap és folyóirat járt, ünnep- és vasárnapokat s az egyetemi nyári szünidőt kivéve, az egyetemi könyvtárral együtt naponként 5 órán át állott nyitva, s tulnyomólag nagy részben az egyetemi polgárság által volt látogatva. Az olvasók száma naponként 40—50 közt váltakozott; azon egyetemi hallgatók száma pedig, kik lezkekönyvük letétele mellett könyveket házhoz vittek ki a múlt év folytán 228-ra és így az összes egyetemi polgárság felénél többre ment. S ezek közt számosan voltak olyanok, kik lezkekönyveiket az aláírás idejéig kivéve csaknem folytonosan a könyvtárnál letéve tartották, és így a könyvkivétel előnyét tudományos előmenetelök érdekében teljes mértékben fölhasználták.

Könyvtárunk minden darabja, és így a legújabb gyarapodás is föl van véve a gondosan szerkesztett alapczimtárba; a szakczimtározás tervbe vett munkáját azonban, melynek vég-

rehajtására magam és könyvtári segédem, — kik a naponként növekvő könyvtári forgalommal és a mindennapi kezelés teendőivel is igen el vagyunk foglalva, — elég idővel nem rendelkezhetünk, alkalmas segéd munkaeő nem jelentkezése miatt még nem kezdhettem meg. Minthogy könyvtárunk a külön kezelt de egy célra szolgáló s együtt használt egyetemi könyvtárral lényeges összeköttetésben áll, szükségesnek tartom, hogy szakczimtáraink ugyanazon rendszer szerint készüljenek, mint az egyetem könyvtárai. Mihelyt e rendszer az egyetemi karok által kiküldendő könyvtári bizottság közreműködésével ki lesz dolgozva, kész leszek a legközelebbi nyári szünidő alatt Budapesten a három országos könyvtárnál követett rendszereket s a gyakorlati eljárást személyesen tanulmányozni, és a mi viszonyaink közt legcélszerűbbnek és leggyakorlatiasabbnak mutatózó módon a munkálkodást, az igazgató választmányának méltányos díjazására általam följajánlandó segédmunkaeő felhasználásával, azonnal megkezdeni és minél hamarabb lehet bevégezni. E munkánál azonban a főszly nem a gyorsaságra, hanem a leghelyesebbnek ismert rendszer lelkiismeretes és hibátlan keresztülvitelére fektetendő, s oly munkásokra van szükség, kik elég képzettséggel bírnak, kellő vezetés és felügyelet mellett maradandó értékű munkát készíteni. Ha e munkaeő, mint reménylem, meglesz, biztosíthatom a tisztelt közgyűlést, hogy lelkiismeretesen törekedni fogok a szakczimtárak felkészítését a tudomány követelményeinek és a gyakorlati élet szükségeinek leginkább megfelelő módon végrehajtani.

Csabó Károly.

D) Régiség- és éremtárnoki jelentés.

Tisztelt közgyűlés!

A midőn kötelességem szerint jelentést tenni készülök régiség- és éremtárunk 1879-ki gyarapodásáról, ismét abban az öröndetes helyzetben látom magamat, hogy kedves és kellemes adatok állanak rendelkezésemre; 44. tételben áll az, a mivel gyűjteményünk a mult évben szaporodott, és ezek közt csak 5 a vásárlás, és 3 csere, a többi mind ajándék, a melyet honfaink buzgalma juttatott a muzeumnak.

Ha egybevetjük azt, a mit Erdélynek régiségekben oly gazdag földje évenként nyújt nem csak a tervszerű kutatónak, hanem a véletlenül rá bukkanó szerencsés találónak, minden esetre keveselni fogjuk, hogy e nagy mennyiségből aránylag csak oly kicsiny osztályrész jut a mi országos muzeumunknak; de csak hamar azt is át fogjuk látni, hogy természetszerűen

nem is lehet másként, sőt, hogy némi önérettel megvallhatjuk, hogy magunk vagyunk okai. Anynyi tény, hogy muzeumunk létesülése új lendületet adott a régészeti tanulmányoknak ez ország részben, nem csak a különböző tanintézetek kezdettek több gondot fordítani régészeti tárgyak gyűjtésére, számos egyes is rá adta magát a régészetre, új muzeumok keletkeztek egyes vidékeken, és ha a tudományos és irodalmi működés e téren, kevés tiszteletre méltó kivételt leszámítva, jobbadán még mindig egy kissé műkedvelő ízű, annál nagyobb és szebb sikert mutat fel a gyűjtés, úgy hogy, a hol ezelőtt kevés évvel alig volt egy pár számba vehető régiség, ma már számot tevő gyűjtemények léteznek.

Mindazonáltal, ha számra nézve nem nagyon sok az, a mi az utóbbi év folytatában a mi gyűjteményünkbe jutott, azt mondhatjuk, hogy minőség tekintetében nagyon érdekes és változatos tárgyaknak jutottunk birtokába. Ugy is, azt hiszem, a közgyűlés helyeselni fogja abbeli nézetemet, hogy a mi köztülményeink közt inkább arra kell törekednünk, hogy kevés de kiváló tárgyakat gyűjtsünk, mint arra, hogy számra nézve nagy, de tudományos és műbecs tekintetében csak közepszerű gyarapodást mutassunk fel.

Szemle alá vevén régiségtárunk gyarapodását, mindenek előtt és első sorban felel kell említenem a gyulai bronzleletet. E lelet, a mely számos bronzdarabból állott, mindjárt a találás percében abban a sorban részesült, hogy egyes darabjai különböző kézre kerültek; szerencsére azonban sikerült nekünk utánjárással, és az illető tulajdonosok jó indulatából az egész leletet egyesíteni, és ma e lelet egyik díszgyűjteményünknek, a mely magára egy egész szekrényt foglal el. Mivoltára nézve a számos apró részletre szétvált lelet eredetileg egy darab volt, még pedig egy bronz öv, a mely állott a mintegy 10 cm. szélességű tulajdonképpeni testkötőből, a mely igen díszes bevéssett czifrázattal ékeskedő bronzszlemcزرészekből volt összetoldva, és a sallangokból, a melyek bronzsodrony tekerésekből állottak, a végükön félhordalaku áttört csüngőkkel. Noha az egész nagyon össze van tördelve, mégis birunk belőle annyit, hogy az egész öv hajdani idomát rajzban helyre tudtuk állítani.

Hogy e lelet birtokunkba jutott, azt az első sorban Meskó Miklós földbirtokos ur áldozatkészségének köszönhetjük, ki nek is az igazgató választmány avval kívánta részben kifejezni az egylet háláját, hogy az alapszabály értelmében adománya becsértékéhez képest az egylet alapító tagjai sorába igtatta.

Egy más igen érdekes bronzleletet Gameczy Gerő ur adott át. A lelet a mocsai határról való. A kapott értesülés alapján a

lelhelyen további ásásokat is eszközöltünk, de eredménye nem volt.

Gróf Bethlen Károlytól cserébe kaptunk egy érdekes eredeti római arany gyűrűt amethyst itaglioval.

Szab. kir. Kolozsvár városa feleszámú középkori fegyverdarabot, köztök a sokat emlegetett u. n. Dózsa koronáját, a kolozsvári bakó pallosát és három zászlót szállíttatott be a muzeumba.

Egy felette érdekes római régiséget nyertünk még cserébe. Ez egy négyszögű téglá, a melyre egy sírirat van bekarcolva. Tán egyetlen a maga nemében.

Igen érdekesek azok a tárgyak is, a melyeket Haller Béla sorhajó hadnagy küldött bé, és főleg egy dervis csákánynyal és egy mérgezett nyilvesszővel, a melyek elsejét Aidinból kis-Azsiából, utóbbiját közép Amerikából hozta, gazdagította még nagyon is szerény ethnographiai gyűjteményünket.

Az egyet saját költségein eszközölt ásások, a melyeket Torma Károly vezetett, a lefolyt évben kevesebb nyeresémet nyújtottak a gyűjteménynek, mint a régészeti tudományak. Addig a míg Torma maga fogja kimerítően közölni régészeti kutatásai eredményeit, itt csak annyit jegyzünk meg, hogy a Dácia limes-ének felfedezése a római régészet egyik legnevezetesebb vívmánya.

Nem mulaszthatom el itt külön megemlíteni Nyárádi Lajos tanító sikeres működését a muzeumi régiségtár érdekében. Az ő közbenjárásának köszönhetjük, hogy Fosztó Géza szolgabíró ur, egy tetemes pénzleletet adott át, a melyre a szengyeli határon bukkantak. Ha az egyes darabok nem tűnnek is ki ritka vagy érdekes voltukkal, a leletnek még is nagy fontossága van a magyar pénzügy történelmére nézve; ugyan csak a nevezett közbenjáró utján kaptunk Kovács Elek szengyeli bírótól egy ott lelt régi ezüst gyűrűt, és Fűzy Sándor ev. ref. lelkész-től 1 római bronz szobrocskát Tordáról; fájdalom, hogy az utóbbi meg van takarítva.

Kovács Ferencz maros-vásárhelyi plébános közbenjárása megszerzett nekünk egy nem csak érdekes, hanem értékes őskori arany karikát, a melyet tulajdonosa szíves volt a tiszta arany értékért 150 frton átengedni.

Ezek a régiségtár legnevezetesebb szerzeményei. Kevésbé bő volt a szerzés az éremtár számára, a melyből csak is a b. Liphay Bélától kapott két ezüst fémert emelhetjük ki.

Ez különben nem azt teszi, hogy kevés régi pénz gyűlt volna, hanem csak azt, hogy a begyűltektől közt nem igen volt kiváló és nevezetes darab.

Gyűjteményünk különben rendben van és elég jól leltározva. Az éremtár leltára e tekintetben minden igényt elégíthet ki, mert minthogy minden egyes beigtatott érem jellemzésére egy érmészeti mű vagy körülményes leírása vagy ábrája van idézve, azon kívül ki van jelölve, hogy a darab miféle fémből való, e leltár bizonyos tekintetben a catalogue raisonné helyét is pótolja. A régiségtár darabjainál ellenben ez eljárást nem lehetvén követni, a darabok csak szám és elnevezés szerint vannak felemlítve, és e gyűjteményben csakugyan már szükségesé vált a rendszeres catalogue raisonné elkészítése. Ez azonban nem könnyű munka, különösen itt, a hol az egész gyűjtemény kezelésére csak magam vagyok, és az utolsó etiquette megírásáig, az utolsó apróság táblára erősítéseig az egész szellemi és anyagi munkát magammak két kezemmel kell végezniem. Reménylem azonban, hogy a jövő nyáron a folyó munkák mellett, ezt a nagy munkát is legalább meg fogom indíthatni.

A mi a gyűjtemény létszámát számokban kifejezve illeti, azt most nem tudom megmondani. Az új rendezés óta számos oly tárgy lett a gyűjteménybe besorozva, a melyről még azt se lehet még most megmondani, hogy hány darabot tesznek. Így pl. hogy csak egyet említsek, vannak cseréptöredékeink, a melyek ugyan egy edényhez tartoznak, és a melyeket egybe kell állítani és összeragasztani, a mikor aztán 10—12 darabból egy lesz; vannak széttöredezett fémtárgyaink, a melyeknek darabjait hasonlólag össze kell illeszteni, így a Kolozsvár városától átvett fegyverzetek annyira szerte vannak hullva, hogy még azt sem lehet ez idő szerint megállapítani, hogy valósággal hány egész fegyverzethez tartoznak. Mindazonáltal nem sürgetvén semmi, reménylem, hogy idővel mind e munkák lassanként el fognak készülni. Részemről semmit sem fogok elmulasztani, hogy a munka haladjon és mentől előbb el is készüljön.

Findy Henrik.

A körmöczi régi kamara és grófjai

Erizskó Páltól.

(Polytatás és vége.)

Méltán mondhatná valaki az eddigiekre, hogy kár e pénztani botlásért oly nagy zajt ütni. A végin a szerző csak történelmi áttekintését akarta adni a körmöczi kamaraispánok sorrendjének és működésének, a pénztani kitérés nagyon mellékes tárgy neki, és azért műve birálatában sem szabad erre oly nagy súlyt fektetni, hogy bár mekkora botlásért e tekintetben az